

ШТА ТИ СЕ НАЈВИШЕ ДОПАДА?

Драм М.

Дакле једва једном. Не знаш како те жудно пише-кујем. Тако близу, па ипак тако далеко! Дођи што раније вазда ти верној

А.

П. н. Ово ти управо и хтедох рећи: размисли о питању, шта ти се највише допада.

Увек исти.

Тако близу, па ипак тако далеко! И сад ми се чини управо најдаље, сад, кад мислих да сам ти најближе. Лекар ми је и опет забрањено да изидем. И ја се морам победити, јер он ми рече: „за један часак радости...“ Не остаје ми, дакле, друго, но да се разговоримо онако, као кад бејасмо — тако далеко.

И ево, ја ћу да ти пишем, пишем о питању, што си ми га поставила. Али како ће се јадан, како штур чинити овај одговор! А како се на то много лепше дало одговорити! Да, да, у твој би друштву то тек могуће било, ту бих нашао толико подстрека, ту бих управо само прегледао слику, коју ми ваља изнети. И зар би могло бити лепшега одговора?

Ну ти ћеш ми опет и овако помоћи. Та без тебе не узем да изнесем ни једну мисао. Погледам на сто, видим књигу, с тобом сам је читао; погледам слику, шума у јесен, — о, како би се било красно ту с тобом проћи; погледам огледало, али оно није постоје за тако красну слику као твоја што је; перо, којим пишем, не слуша ме по пише твоје име, као што би и писаљка све хтела да твој лик нацрта. Као што видиш, свака ме ствар, па и најмања на тебе подсећа, свака ствар као да си ти сама. Видиш ли, како ми преносимо све ван нас, што се у нама збива? Како *тиме* тумачимо све што се око нас догађа, како цео свет насељавамо својим сновима?

Ја те нисам видео ни како са оном анђелском побожносту клечиш у цркви, ни како милокрвно деци делиш хлеб, ни како смерно прелазиш преко улице. Кад те видех први пут, не беше то ни у вреви велике забаве; не, — у рано јутро, краснога пролетњег дана као девојче од шеснаест година јуриш ти са својим другарицама да уграбиш први буђењак, што сте га угледале. Лице ти се зажарило, очи су сјале необичним жаром, груди се надимале, здравље, свежина — лепота бије на цело твоје прилике. Слика, која се никад не заборавља!

И красно јутро и дивно место и цела природа одговараху онда твојој природи, а твоја природа сасвим природи лепога пролетњег јутра. Слика, која се никад не заборавља!

Одједном си застала. Руке си ставила на прса. Дубоко и одмерено си удихала онај свежи јутарњи ваздух.

„Сваки дах дуката вреди. Колико ли сам већ удахнула! Ја сам врло богата!“

„То ти је у мираз,“ рече ти једно бледо, слабуњаво девојче.

„Здравље је највећи мираз,“ одговорила си олако, па отрчала даље и оставила је у трку далеко, далеко за собом.

Тако те видех први пут. Слика, која се никад не заборавља!

Желиш ли још да ти речем, шта ми се највише допада?

Кад смо се шетали руке у руке по уској стази, па ћеретали дуго и много — и одједном занемели. Путане је трајало дуго и

много, управо као и ћеретање. О, како је слатко то ћутање. Осећам као да се твоја мисао, твоје осећање, твоје жеље и чежње проткивају потпуно с мојом мислу, с мојим осећањем, с мојим жељама и чежњама. Ти се трепавице не дају исказати, не дају написати, зато се и неми, а свако се боји да слабијим речима — што су тако рђави знаци за оно, што нам се у души збива — не наруши ту свету тишину.

Желиш ли још да ти речем, шта ми се највише допада?

Др. Јаков Командер Рудина

Кад миоме облада сета, кад очај прети да затре сваку искру наде у мојим грудма — ти стављаш своју руку на моја плећа. О како сам слаб, како незнатан, како ништаван у том тренутку, о како снажна, како достојанствена, како узвишена ти тада! Та слаба рука кадра је да дигне силне терете с душе, да разведри, да охрабри, да осважи, да у борбу поведе. Она је кадра да покаже мету, *чему* и *зашто*. Како се низак, кака рђав чиним сам себи; како узвишена, како дивна слика, која слабе диже!

Желиш ли још да ти речем, шта ми се највише допада?

Али не, та ја и не знам шта ми се највише допада. Све то, све ми се чини само љуска, а да не могу још да допрем до језгре. Ја не схватам, не могу да схватим не могу да признам, што ми се само као призрак јавља. Али толико знам, да је *с тобом*, да је *на теби*.

Хоћу да цртам — његов лик; хоћу да пишем — све што је на њему; певам — његове песме, експоним очи — он сам стоји преда мном.

Како је величанствен! Како је силан, како неодољив! Шта је то? Да ли је то збиља љубав, поштовање, обожавање, шта ли? Па *како* сам му одана! Не, он то не може знати, нити се то да исказати. „И рећи ће да не хајем за њега а ја хајем и душу дајем!“

Све више осећам, да га нисам достојна. — Како сам га само могла придобити?

На реците, добри људи, да човек не ствара лено од онога што воли?

Београд 1892.

Hugin.

ФАТАЛИТА. СУДБИНА.

ПЈЕСМЕ АДЕ НЕГРИ
СЛОБОДНО ПРЕПЈЕВАНЕ СРПСКИ

(НАСТАВАК)

X

УТВАРЕ

У сүтои талас по морекој пүчини
Посматрах, пажња сүштá,
И с обале ми се видјет' үчини
Грозних аветй түшта.

*

Косе им витлаху около лица,
Кибаху груд им аґте,
А као челична сјаху оштрица,
Док оне лебаху брујећи тужно,
Под њима морске дáлге.

Тихо се та рула пиз воду сјла
К мени, и једва чјно
С уздахом шапат јој из уста кјла,
Те страх ме обузе, и кроза срце
Крв ми потече бјјно.

То самоубице и жртве бйше
Којима нож из грүди
Вираше; мѣд њима било је вйше
И оних којима бродолом негда
Животе узе түди.

Рекосе: „Како је на земљи?“ Јá им
Казах: „плаче се, кдáѣ;
О живйм очајне идеје гáјјм,
И мислим да вама мртвијем инак
У мору јесте бдáѣ.“

Рекосе: „спусти се у воду, бди
Предај се вјечну мйру;
Тијелом живећи духу се шкдá,

У смрти срећа је, пријатно биће
Теби у хладном вйру.“

*

... И гледах үтваре по тој пүчини
У дну вечерње тáмѣ,
И сиње море се мени үчини
Згодна постеља за ме.

XI

ДОК САМ ЖИВА

„Нигда се не смијеш, — рече ми
она; —

Пјесме ти, препуне клетве и лѣда,
Јече ка' смртна звона.
Ти не знаш за пјесме ће се дијеле
Пољунци пуни мѣда.

Ти не знаш за пјесму силену, јáку,
Што збаци копрену на лети гдла
По суром чак облáку,
И сиње цвијеће крилима својим
Хитрија од сокола.

Бѣ ли си, пјевнице, рођена бйла
У чјјим пјесмама јада је дѣста?
Каква л' онака вйла
Мáзу те опчини?“ — Роди ме — ре-
кох —

Колиба једна прѣста.

Из блата проклијах. Из васйонѣ
Људскога јада се до мене срѣза,
Зá срце да прионѣ,

Јецáње подобно пјесмама које
Пуне су самих грѣза.

На срце капљице крви црвѣнѣ
Капљу ми из срца храбријех лүди
Витешке од ревѣнѣ,
Што живот дадоше када требаше
Слободу брáн од грүди.

Из кјћа бено је умрла нáда,
Бено се очајна гомила тйска,
Зле глади зла плејáда,
И ће се за хлебом жуђеним приим
Дјечија чује пйска;

Из радионица пунијех дйма,
Праха и тутљане од покретáча,
Што целу зграду цймá,
Бѣ ваздух јектичав удишу груди
Болесне јадних ткáчá;

Са пиринчевијех влажнйјех пѣлá,
Из оних црнијех, суморних кјћа,
Бѣ влада вјечна бѣла
Дјѣвйцá, чија се у име божје
Ту мрaне младост врућá, —

Довиру до мене очајни гáйсн,
Муче ме, гове ме, душу ми тáштѣ,
Те ми се срећа гáсá;
Помишљам на оне који с неправде
Вјечито само пйштѣ.

Веселе и радост и љубав бјѣжѣ
Од мене, жалости постајем дрүга,
Нá срцу зла ми лѣжѣ,

А свако добро ме издаде, терно
Оста ми само туга.

Бол овај што к Богу горе се креће,
И што ми уз душу силено прѣста
Те никад минут' неће,
Божанској моћи је подобан, која
На крсту крени Христа.

XII

НА БРАНИКУ

Пролазе сузама сви обливени,
Мртвачки сандук прѣте;
Смртни су остаци флором скривени,
Погибе ком они вељаху: брѣте!

Сунце се смијеш, пролеће цвѣта,
Ал' с њихних тужних бора

Големѣ њихова туга се чѣта, —
Бескрајно мио им бити је мора.

Друштвене дужности та жртва нѣва
Спава у смртну сјѣну:
На кући радећи пао је с крѣва, —
Здроби се и мртав оста у трѣну.

Млад, лијеп и снажан, валик на цѣна,
Родитељ дјеце малѣ,
Сад оде онамо ће вјечна тмѣна
Самртне Стигсове застире вѣле.

Сада се његови смртни остаци
Онамо ето нѣсе
Ће влада заборав. Пјевају ђаци,
А друзи дѣши му покоја прѣсе.

И мисле јадници — знате л' о чѣму?
Душе им каже јѣка:
Радници ратују војну голѣму, —
Јамачно иста их кончина чѣка.

Дјечицу имају и вјѣрну лѣби,
Пред собом мету јасну,
Ал' све то тренутак може да згуби,
Чим само судбини ђефови прѣси.

Неки ће с кровова, с високих скелѣ,
На неке свод ће пасти, —
Ах да бар јѣнаштво њихових дѣла
Не крије копренѣм заборав тмѣсти!

Нико се палима неће да дѣви,
Заборав спомен хѣра:
На мјеста мртвијех ступиће живи,
Јер свако се за себе самога стѣра.

Коприва бујаће с њихових рака
С коровом многим ѣним;
Празником свѣтина, тражећи зрака,
Шетаће по трухлим костима ѣним.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

Демир Капија.

ЉУБИЧИЦЕ

— TENIG MARGHETT —

Ево нам доба љубичице, љубичице аметистове боје, љубичице нежно љубичасте, љубичице плавкасте, љубичице угасите, љубичице беле као снег, љубичице весника пролећа....

Деца гомилама иду да траже, по брежуљцима, по крај живе оgrade пуне пунољака, на обалама поточића обраслим метвицама, по ситној трави ровова, пољску љубичицу заносна мириса која ће донети то вече дах пролећа у мрачне колебе.

Богаташка кћи, пролазећи кеом, где су цвећарке изложиле своју мирисаву робу, застаде крај котарице у којој су љубичице из Парме, још влажне, у пуној свежини своје ружичасто плаве боје. Извади сребрни новчаник, а осмех озари њено бледо лице кад је прикачила љубичице, сасвим близу срца, као залогу сунца и мириса.

Сеоска учитељица показује азбуку једноликим гласом непажљивој децурлији. Дубоки уздах оте јој се из груди, њене тужне очи, јадне очи уседелице која је много плакала, лутале су од црне табле по белим зидовима, по чуваним главицама њених ученица.... али она опази на своме столу у земљаном лончићу љубичицу, и нагло се саже. Кад подиже главу беше сва освежена додиром цвећа, опијена његовим мирисом, цело јој се разведри, те предузе свој посао са више поље.

Млад, плав потпоручник, утегнут у свој мундир, иде веселим кораком у касарну, певушећи не знам коју љубавну песму.... крај позлаћених путаца на својим грудма има две беле љубичице у пола скривене, од којих му долази заносни мирис као из мајунине кадионице.

Господин парох враћајући се кроз шуму од једног болесника онази много љубичица украј пута.... господин парох не може срцу да одоле; саже се (не без муке, јер му костобоља досађује) и набра себи киту љубичица, као каква девојчица. Кад дође кући она ће кита замиришати у његовој соби за рад и одушевити га за беседу коју му је тражио Његово Високопреосвештенство.

Госпођа се спрема за игранку, сва је у бело, врло лепа вечерас. „Чиме ће се заштити госпођа? Камелијама, белим карафилима....“ Не, госпођа неће ништа од свега тога. Она узме из венецијанске кристалне вазе киту пољских љубичица и сама је намести у своје златне вљаси.

Бака, врло стара, мала, смеђурана као суха крушка ситно корача булеваром. Шта носи? Ките љубичица што је јутрос купила. Ове љубичице изазивале су, у свету њених потаних усмехана, велики низ пролећа, када је ово цвеће будило у њеном срцу осећања толико мила и нежна, колико су данашња тужна. Куда ће? На гробље, да однесе ово свеже обележје месеца марта својим милим покојницима, који почивају у хладним рамама.... Понела је више кита, јер, туго моја! има много покојника.... Кад је ко толико остарио, много је своје и посахрањивао!

Па сад и нема другог ничег на гробовима до љубичица, ките љубичица, љубичице разбацане по мрамор-плочама, по позеленелом камењу, по небобусаним гробовима.... Она распростире на овом тужном месту диван мирис, а можда ће њена мирисава душа, душа нежне љубичице, понесена поветарцем доспети до душа упокојених које блуде по плавом небу.... О љубичице, мила љубичице, љубичице аметистове боје, љубичице, весиче пролећа, ти си краљица месеца марта, месеца пунољака, месеца младе траве и бадемова цвета!

Ти си цвет који мирише у соби сироте раднице и у будоару велике госпође; цвет који краси груди озбиљна

професора коме кад тебе угледа као да се поврати младост и веселост; цвет кога грицка кириџија терајући своје коње тамо доле на великом друму гаскоњском.... Ти јављаш просјаку, који куче по путу своје боно тело, да су настали лени дани; ти узеваш у срце момчади, која су пошла на орање, неко непознато узбуђење, неку необјашњиву нежност....

Тобом ће данас сестра старог свештеника окитити Олар Свете Богородице; ја само тебе желим на своме гробу (ако икада дође који пријатељ, да се за ме Богу помоли), желим тебе, као једну од својих најмилијих усмехана, о љубичице, мила љубичице, љубичице боје аметистове, љубичице нежно љубичасте, љубичице плавкасте, љубичице беле као снег, љубичице краљице месеца пунољака, месеца младе траве и бадемова цвета!

С ФРАНСУСКОГ
Étincelle.

МЛАДОСТ ЈЕ МОЈА....

Младост је моја скривена у тами,
Пролеће јасно као санак проће,
И ја се наћох тако у осами
Када јесен дође!

Не жалим дане срећом обасјане,
Радости чашу ја нисам ни пио;
На крилу буре и судбе незнане
Ја сам вечно био.

Ал' волим живот.... Овај цветак нежни,
Што му жуто лишће и круна бледа,
Што мирно чека зимњи покров снежни —
А у сунце гледа!

1899. год.

Сокољанин.

SPONDEO....

Слика из универзитетског живота

(СВРШЕТАК)

Замислила је оно ода шта се плашила, што јој је и изазвало сијећање: Кад је се њезина кула рушила, чим би метнула на њу каро-десетницу, зар се може одржати сада, зар може одољети тежини докторске дипломе? Прије је краљ са срцем био једнак по тежини дами са срцем. Сада ће краљ бити тежи. Прије је и краљ био ништа, а сада постаје ништа, и то велико ништа.... Или могла би, на злу срећу, диплома нишунати срце краљу њезаних савјарија! А о краљу без срца не може бити ни спомена при грађевини ваздушних кула. —

Дворана је била пуна свијета. Вазда је она тако пуна, кадгод промовирају медицинари. Много их буде сваки пут, а сваки има много познаника. Познаници су опет радознали, какав ли то мора бити акт, који од „ништа“ начини човјека? И то човјека! До јуче је тај исти био нико и ништа, нико га није ни у шта зарезивао, а

Мама. Сликао А. Буцуро

данас већ паметан, научан, кљент, „искусан“ и штогод хоћеш. — То заиста мора бити чудо неко! Зато многи и мисле, да се то догађа „наитијем духа свјатаго.“ —

Трибина је од орахова дрвета. На њој је мало украса, а много збиље. На њој су стајали ректор и декан и промотор. Сва тројица врло озбиљни, врло свечани. На ректору и декану по златан ланац око врата, те пада до близу појаса. — Промотор већ спреман, да ишчита оно латинскијех ријечи што су исписане на табаку. Само чека, док ректор не доврши свога говора.

Ректор је говорио о дужности лекарској прам свакој личности на по се и прам цијелом човјечанству. Истакао је хуманитарну приједност лекарске струке. Говорио је о теорији, која се изучи у школи, и савијивао је са праксом у животу и међу људима.

Слушали су га банкарџи, рентијери, фабриканти, агенти, бирташи, шнајдери, шустери и остале сорте људи. А није га слушао декан. Он у онђе није слушао ништа. Стајао је укочено и немарно, једва чекајући, да се то сврши. Декан је свакад на промоцији беспослен, као девети у наугу, нит' се тиче ни миче, нит' ромори ни говори.

И нијесу слушали ђаци, већ су шапорили међу собом: *omnia mutantur, sed orationes rectoris nunquam.*

И нијесу га слушали доктори. Сваки је њих имао о другоме чему да мисли, а не о ректору, о његову говору, о својој позиви, о хуманитету.

Милорад је на примјер мислио: „Није отпуштајеш раба твојега, ректоре, с миром.“

Данас промовирају 38 доктора.

И сваки је позвао по неколике породице, и свакоме је дошло по десетак ђака. Само Милорад није знао ни једне породице, он се није ни с једном познавао. Он се у онђе није ни с ким дружио осим неколицине ђака. Они, с којима се дружио, дошли су му на свечаност.

Да, дружио је се Милорад некад, прије 5 година, са једном дјевојком из блазног предграђа. Он је онда много о њој причао. . . . Али то није било озбиљно познанство. И ако је он причао почесто с њоме, и о њој, то још није велико пријатељство. На онда, он је њу већ до сада можда и заборавио. А она њега сигурно! Та он је био до јуче ђак, до јуче ништа. А шта је био прије пет година? Још незнатније ништа, и да памти то ништа пет година дана?! А он, рекох, можда је заборавио. Шта: можда? Сигурно је заборавио! Ваљда је луд, да памти свако лице што га сретало у животу? Па још из блазног предграђа! Она је, молим вас, била сирота: није имала оца. С те стране још би се могла памтити. Ама она је била и сиромашна. А то већ смета памћењу. Па зар при томе да је се сјећа он? И данас још, данас, кад постаје доктор!

Данас је свршио науку, и сад тек увиђа, да није ништа: сада је право ништа! Сада нема ни сам над собом власти, сада не зна, ни шта би му се хтјело, ни шта би му требало. Па с тога не зна, ни шта би радио. — Чисто би волио да је још ђак, да се заноси оним илузијама које је замислио о будућем животу. Сада пак падају те илузије, разгони се магла, кроз коју је онако лијепе слике виђао. А он је те слике тако живо гледао! Он их је сматрао хармоничним декорацијама своје будућности. И те су декорације давале дражи његову бићу, уносиле у његов живот појезије.

На свакој слици било је нешто, чиме се ње опомињао. Или цвијет, који му је негда дала; или дрво, под којим су некад сједили; или ливада, по којој су негда ходили; или тице, које су негда слушали; или сузе, што су их некад плакали.

И сада, у овоме часу, кад би се могли остварити они снови, кад би се могло све догодити, како су се њих

двоје договарали; кад ништа више нема на путу срећи њиној — сада се догађа нешто у души му, нешто што га узбуђује, што му кочи срце, леди крв.

Као кад се нађе у држави једној само мален какав заселак, и у њему неколико глава, које се подухвате да преокрену судбину цијеле земље, да поруше одлуке и псекидају обавезе, које су биле по ђуди и по срцу и по памети свијех осталих, великих и малих становника — тако се и у мозгу Милорадову истицаше у тај мах неколицина хелија, центар гдје је смјештена и стијешњена била његова надувеност. Тај је центар пројецтирао у свијет читаво заповјетање:

Зар да он састави срећу своју с њеном? Зар да се ожени њоме, гдје може добити дјевојку којугод заште? Што ће му она сиромашна, без великог знања, од незнатна рода, без протекције? — Она ће само сметати његовој каријери!

И као кад цео апарат државни и цијело грађанство јурне у дивљем раздражењу на онај заселак: тако се цијела душа Милорадова узбуни против те ниске инсинуације. — И као што оно неколико глава посве нишечне при првој нападу непрегледне масе противничке, оставља њој да побједом ликује; тако и оно мало надувености Милорадове угину пред разлозима разума и осјећања.

А остала памет Милорадова задуби се и даље у разлагања, као да још имађаше озбиљна противника.

Он неће и не смије ни да помисли о другој. — Има, истина, и љепших, богатијих и разумнијих, али нема оне милости ни онога чара у очима и у разговору! — Њу, или никоју више, њу, па макар голу, босу, у кошуљи танкој! — Она је задахњивала машту његову. Она је одређивала ток у животу. Она је изазивала и ред мисли његових. . . . Они оне, те су продирале у дубину душе му, познавале су најтајније његове осјећаје. Кроз њих је он гледао у душу њену, а с душом том у тисуће и тисуће својих идеала!

Она не може сметати његовој каријери. . . . А он би с мјеста одбацио ону каријеру, коју би постигао женином врлином.

Међутим њој само има и захвалити на овој свечаности, и на свему што је последица ове свечаности. Да ње није било — — —

Поврх свега тога „*Spondei ac pollicitus sum.*“ — Завјерио сам се и обећао сам! —

Ту је завршину мисао мислио Милорад гласно — изговорио ју је.

Згледали су се они, што су му били најближи, и почели се чудити: шта му је?

Но прекиде им чуђење промотор. Узео је читати латински формулар, у коме је стајало од прилике оно исто, што је и ректор говорио. Ваљда се говори опет то, мало другачије. И ваљда се мало слуша а још мање разумије.

Промотор је завршио читање: „*Ego, X. Y, medicinae universae doctor, communis ordinariusque professor universitatis, promoveo vos pro doctoribus medicinae universae, id est dominum A. B. C. . . . dominum Miloradum P. . . . spondetis ac pollicemini.*“ —

Завјерићете се и обећаћете!

И послје те лекције сваки је доктор метнуо руку на позлаћени скинтар, те му га је први педал под нос подио. И сваки је при томе изговорио: „*Spondeo ac polliceor.*“

Један од доктора, коме се презиме почињало првијем словом у азбуци, искочио је корак напријед из полукруга, и на врат на нос отпори ону латинску реченицу, те се свршава „*gratias agimus.*“

Доктори су примили дипломе, руковали се и с ректором и с деканом и с промотором, па се почели губити међу публиком, међу познаницима, међу својим пријатељима.

Влајко је хватао очима Милорада, да му честита.

Но управо, кад се Влајко бјеше пропео на прете, толико пропео, да су му листови дрхтали, и под кољенима га хватали грчеви, Милорад сину мимо њега. А растављаше их десетак глава. „Чивутарија“ се бјеше санијела као смокве у бурету, па Влајко мораде употребљавати лактове, да се какогод прогура кроза њу. — Кад је се дохватио мало чистине, спазив је Милорада, како је у онај час стигао до једнога јонског ступа, што држи горњу галерију, поклонив се и јасно рекао: „Хвала на дипломи!“

Влајко је добро чуо те ријечи, и видио, гдје Милорад предаде диплому дјевојци, у приобученој. — То је била познаница из блатног предграђа.

Влајко није смислио да честита Милораду. Стидио се. Није се најбоље познавао са његовом вјереницом.... Сиромас! А она га не би ни познала. Она је овда гледала хоризонтално, сагитално. А сада је гледала, чисто у чуду, и као да није вјеровала у оно што види. Као да није ништа ни видјела.... Најзад гледала је у диплому.

Окретала, обртала њоме. И у томе савијану заборавила је да честита Милораду.

И он је заборавио, да му се хоће честитка. А и на што?!

То је тако природно, тако разумљиво; — он је морао постати доктор. Та она је рекла, да би вољела одмах, што прије!...

Повео ју је из дворане. Ишла је с њиме под руку. Десном је држала диплому, а лијевом привлачила себи Милорада и себе Милораду. Па је говорила непрекидају, без савеза: „Како сам срећна кад сам поред вас.... кад сте поред мене! Тако. Ближе! — Сломићу вам руку, стискајући. Јелте, не боли вас? — Узмите ме за руку. Стегните.... Трици ме продаже, кад се само дотакнете мојих прста. А кад стиснете, онда.... Полудићу! — Чини ми се, ваша душа струји кроза ме. — — — Милораде!“

Таква је она и прије бивала понекад. Само у мањој мјери. А он би јој умиљато приговарао, како то није продукат праве и чисте љубави, већ само екзалтација у наступу хистеричном. — Данаас је она и сувише екзалтирала, али он јој није приговарао. Он се припијао вас уз њено тијело. Десним је лактом стезао њену руку уз вјита своја ребра, а лијеву је шаку држао у њеној. Па су лијеве им шаке стискале једна другу из све снаге, душмански.

Бола није осјећало ни једно. Бола није ни било. Срећу је осјећало обадвоје.

Тако су изашли из дворане, прошли гардеробу и предсобље, сиили низ троје стубе, а нијесу никог видјели, ништа чули.

У аули је сназио Милорад портира и неке педеле. Као гладна звијерад у менаџерији кад чекају храну, чекали су и они напојницу. Па као свака звијерка, ако не добије за се, у комаду, покољу се међу собом, или реже и заскакују се на оног те је дијелио. Такви су и ови педели.

Та проза разбила је за час сањарије и Даринци и Милораду.

Он је дао тројци по петицу.

И опет су пошл под руку прама излазу. И опет су се притискали једно уз друго.

На вратима упита их слуга за број, и кад му се каза, развила се иза раменица: 2159!

Два зеленка, дугијех грива и ренова, упрегнута у затворена кола, Pneumatic-Rover, закрнуше се и почеше се пењати уз рампу.

У томе се слуга окрену Милораду, и

достојанственим нагласком одсече: „Gratulor, domine doctor, ob electionem vestram!“

А Милорад њему: „Gratias ago“ и — десетицу.

Враташца се у кола залупаше; слуга се сави у крстима и стругну капом по земљи, кочијаш се љуљну најприје десно, па лијево, цвркну уснама, дрмну уздама — и несташе га с рампе универзитетске.

„Зашто сте дали овоме слуги десетицу, а осталијем по петицу?“ Питала је Даринка.

„Зато, што су ми они сви честитали на дипломи, а овај ми је честитао на избору, честитао ми је — тебе!“

Прво „ти“....

Весела возња. Сликао Ј. Вјешин.

Њу обузе ватра између плећа, по леђима, по ребрима, прели се уз образе, и по мишицама, по свему тијелу.

Па за ту честитку двострука напојница! Она му вриједи више, дванута више од дипломе, од титуле, од egzистенције, од њега самог! Како је срећна! — Толико срећна да не може ријечи прозборити. Само се занијела. Скоро да изгуби свијест.

Објеручке је држала његову десну руку и страшно се привијала уза њ.

А Милорад је загрлио лијевој руком и загледао јој се у очи. Разумјела га је.

И двоје усне слише се у један, ватрен, једва дочекани, у — први пољубац.

Тај цигли, један једини пољубац трајао је, све док нијесу кола стала у блатном предграђу.

Читано у срп. акад. друштву „Зора“.

Беч

Лазар Дамитријевић.

ДРУГОВИМА

Метинства срећна прођоше часи;
И златног доба другови мили
По белом свету с' разишли свуда
Или их тамни гробови скрили.

Ладна ми пустош раздире груди
— Тешко је, бразе, немати јата —
Жалостан поглед узалуд тражи
Нит' види друга, нит' види брата.

К'о листак доцни у зиму позну
Што тужно трепти на сухој грани, —
Усамљен стојим и тужно гледам
Коме ћу крају, којој ли страни.

Милош Ђирковић.

ИЗ ЛУЖИЧКЕ СРБИЈЕ

Више пута, преко лета, посматрао сам масу света у Берлину, како жудио гледа у шарене објаве — прилепљене на великим стубовима — на којима крупним словима беше наштампано: „Заједничка шетња по Шпревалду,“ коју предузимаху мањи путнички бирои. На објавама виђаху се дивни предели и човека чисто обузме чежња да напусти досадну яреву и железницу берлинску, па да потражи мира и одмора у оном усамљеном месту — у оној идилји.

Па која је то предео, у који, из године у годину, јуре све веће масе туриста, не само из Берлина, већ и из много даљих места?

То је Шпревалд, који се дели на Горња и Доња, а лежи око средњег дела реке Шпреје, где се она грана на једно 300 рукаваца.

Горња Шпревалд почиње испод варошице Либенау која лежи на 75 Км. југоисточно од Берлина, па се пружа у истом правцу, све до околине вароши Котбуса,

у дужини једно 28 Км., а у ширини једно 7—11 Км. Целокупна његова површина износи око 20700 ha. Доња Шпревалд почиње на 3,5 Км. испод Либена и пружа се од југа ка северу у дужину 15 Км., а у ширину само 3,5 до 5,5 Км. Његова површина износи 7400 ha.

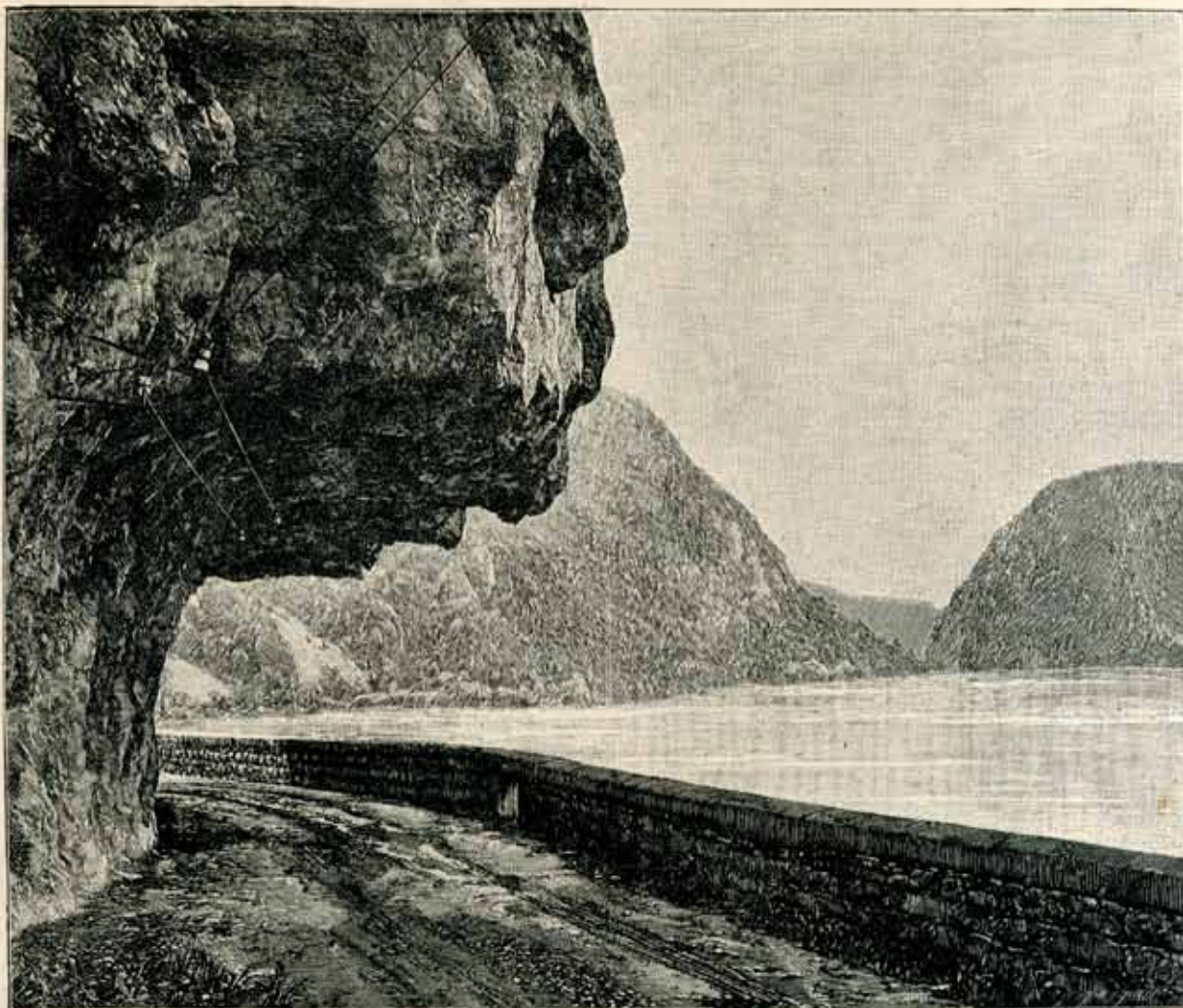
Још у почетку прошлог столећа беше готово цела ова површина обрасла буквама и непроходном шумом, а засеобине људске са малим њивама и ливадама бежу по њој расуте као какве оазе, и само око главних места Либена беше нешто већи простор раскрчен. У то доба становници овог краја живели су поглавито од риболова и лова по шумама, али сада није више тако: прастара шума са свим је ишчезла и највећи део заузимају ливаде, затим њиве, а шума једва једну петину целокупне површине, јер у Горњем Шпревалду шума не износи више од једне шестине а у Доњем једну трећину. Па ипак, овај предео има још тако много дражи, да сваке године привуче око 10000 туриста.

Лужичко Српкиња. — Сликала г-ђа Б. Вукановићка.

Али ова маса света не долази да види само пределе овог краја већ и староседеоце овдашње, као и њихову пошњу и обичаје, јер у овом пределу, усред велике Немачке, не живе Немци већ једно — нама веома блиско — словенско племе које Немци називају *Вендима* а они се сами називају *Сербо* или *Сорби*, а код нас су познати под именом *Лужички Срби*. Они су се у ове пределе настанили у 4. и 5. столећу; а за владе Отона Великог (до 960.) потпадоше под немачко царство и покретисе их. Лужички се Срби повукосе испред савременог угњетавања у баровито земљиште и шуме и продужише, без икакве наде, отпор и даље, док најпосле, у неравној борби, једни припадоше Прајској а други краљевини Саксонској.

Бити тако близу једног изгубљеног сродног нам словенског племена, па га не походити, не чути како они говоре, не видети њихову пошњу и не посматрати њихове обичаје било би неопростив грех. С тога се реших да са своја два друга походом ова лепа места о којима се толико прича, да видим пределе, где се готово сав саобраћај на чамцу врши и да се надивим оној лепој пошњи коју наше удаљене сестре саме израђују.

Део дунавског Балана.

Најповољније време за похађање Шпревалда јесу Св. Тројице, само ако овај празник не падне сувише рано, за тим друга половина месеца августа и месец септембар, кад се ливаде по други пут озелене а време постане благо и постојано. Најгоре је око средине лета, јер су тада све ливаде покошене, пшеница дигнута, а комарци на сваком кораку досађују.

Вожиња по Шпревалду готово се увек предузима од варошице Либенау, у коју се из Берлина стиже железницом за два сата. Од станице до варошице води пут како лево тако и десно; десни је пријатнији и за 20 до 25 минута стиже се до места где чупови стоје за даље путовање по Шпревалду, а леви води кроз варошицу. Једна путања пак води од станице кроз дивно уређене бантованцинице и за 10 минута стиже се у варошицу баш испред цркве.

Варошица Либенау (лужички *Лубинов*) има на једно 3800 становника који се већином занимају обрађивањем зелени, као: белог лука, пасуља, хрена, целера, купуса, келерабе и осталог поврћа, а понајвише су чувени ов-

дашњи кисели краставци који се на далеко извозе. Од свију заната најчувенији је браварски јер се ту израђују клизалице (*Schlittschuh*), које су за становнике овог предела од веома великог значаја.

Да би странцима Шпревалд био што приступачнији, као и да би походиоци ових крајева понели са собом што лепших успомена, основано је у овој варошици 1887. г.

„Шпревалдско Друштво“. Сама варошица доста је лепа и протеже се у дужину

Теснац у Казану.

око пола сата. Црпом покривене куће окружују лепу цркву са високо издигнутим торњем, са кога је дивно

погледати на околину ове вароши, коју са свију страна окружавају њиве са таласастом пшеницом и густе забрани. Усред зеленила виде се села и засеоди; мало даље пружају се густе, тамни лугови, одвојени од њива и ливада, кроз које се у немирној цик-цак линији — слично светлој змији — кривудају Ширејини рукавци и канали.

Недалеко од дивног парка и дворца грофа Линарског, који је подигнут 1817. до 1820. год., чекају нас широки а плитки чамци са по две клупе за седење, које весити возари управљају без шума по Ширејиним рукавцима. Брзо одмицање, лако плукање воде о предњи део чамца, цвркутање цврчака по ливадама поред нас, из којих диван мирис од покошене траве нама на сусрет долази; затим несташни водени коњици и лентирови који се одвајају од дубоког плаветнила неба — све то чини да је и сам почетак возње особито пријатан.

Нешто сањалачко, до сад непознато, прати ову возњу; човеку се чини да је ослобођен од досадног гурања и свакодневне борбе за опстанак, и све се срдачније предаје утисцима који на њега чине дивне слике предела којима ова возња изобилује.

Прво се пролази кроз зелене цвећем окићене ливаде, чија висока трава није прашином покривена као поред друмова којих у Ширевадлу и нема; лако саграђена, великим свежњима траве и сена високо навишена, расточена кола вуку троји волови преко ливаде; по узаној стази тера једно селаче свиње у варош на тргове а неколико Ширевалткница, с кратким црвеним сукињама и белом као снег марамом обавијеном око главе, путују брзим кораком свом селу, које се на један пут испред нас показује.

То је село *Леде* (270 становника), удаљено од Дубинова 20 минута и од одушевљених походаца названо: „Венеција у Ширевадлу“. Ово је сеоце веома слично холој дуждевој вароши, али ни најмање није модерном културом диригано, и како тамо тако и овде сав се саобраћај искључиво врши чамцима по безбројним малим воденим улицама, које свако двориште чине правим острвом. На чуну се не доноси само сено, дрва и треска, већ на чуну носи домаћина своје производе на трг, доноси трговцима добру угодјену стоку, свештеник походи своје парохијане, а разносач носи на њему писма; на чуну се деца носе на крштење, дечаци и девојчице одлазе у школу, а богато окићени сватови прате младожењу и невесту на венчање; на чуну долазе побожни људи у пркву на молитву, и најпосле чун прати Лужичког Србина и до вечне куће, дакле и онда, кад му је несло испало из малаксале руке. Кола и коњи могу се овде ретко видети, а тако исто плуг и дрљача, јер се све њиве обрађују ашовом и лопатама.

(НАСТАВЉАЊЕ СЛЕД)

Н. Несторовић.

СРПСКИ КОМАДИ

У К. С. НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ

(НАСТАВАК)

И онда ће, ако тако жели чинити, Позориште имати да учини велике, корените измене у свом националном репертоару. Ако хоће да свој репертоар који је сложен без икаква система, саобрази, у колико је то могуће, ономе гледишту којега се држи историја књижевности, и да, на тај начин, састави један репертоар који ће, и ако не сасвим коректно одабран, јер ни историја књижевности коректно не одабира, бити, у главном, не само од веће вредности и већег интереса од садашњег него, и то је

најглавније, и представљати целину наше драмске књижевности — онда ће Позориште имати да учини ове измене од прилике.

Најпре (и ми сад, казујући те измене, покушавамо да саставимо једну листу комада који се, ако немају увек довољне вредности, препоручују у том случају тиме што се могу сматрати као разноврсни примери целога нашег рада на драмској књижевности) Позориште има да пречисти и боље одабере ону масу комада који су за последњих десет година попримани, нарочито комаде почетничке и глумачке који нарочито карактеришу данашњу литерарну продукцију. Јер кад, што се почетничких комада тиче, ранија управа није штедела ни Војислава, не мора ни данашња управа данашње почетнике штедати. А што се тиче глумачких комада, ако путујућим друштвима подноси да их примају од својих чланова, Народно Позориште може их, бар многе, у интересу свога достојанства, слободно оставити мањим позорицима. При том пречишћавању, ако се Позориште буде ограничило само на оне писце о којима данашња историја књижевности донекле води рачуна, оно ће задржати, Г. Г. М. Цветића, Ј. Веселиновића, Б. Нушића, С. Ђоровића, и још кога који, као два последња, могу представљати наш драматичарски подмладак.

Затим, што се тиче писаца чији драмски рад мало раније почиње и којима су данашњи писци достојни наследници, Позориште има да одабере и с времена на време понова узима њихова дела која је раније дало, као и да попуни број њихов онима која још нису ушла у репертоар. Да оставимо на страну Г. Глишића чији се комади већ дају, и са много успеха, и ако се, што за цело чини неправду писцу, пружају понављање само празничној публици, Позориште може још једанпут у празник дати и неке комаде Г. Д. Брзака (*Мило за драго*, *Паланчанске новине*, *Мика Практикант*, *Болера*) које је махом само по једанпут дало и то већину пре петнаест година. Затим може обавирући се на писце ван крајевине, дати ако не комаде Г. Мите Калића, а оно, са извесним успехом, неке комаде Г. Милана Савића. Од овога писца наше Позориште је дало само две шаливе игре *Добре воље* и *Проводаице*, и то пре више од десет година, и само једанпут или двапут, а није међутим, никако дало *Фрише фире*, *Наживео се*, *Неће да се противи*, *Последњу вољу*, *На ласи начин*, *Дејини Петра* које је ствари нама без Позоришта тешко познати пошто су већином или само по часописима растурене или нису ни штампане. Даље има Позориште да да, и то са већим правом (и ја овде не мислим само на обзире његове према свом некадашњем управитељу) и дела Шапчанинова. Од овога писца, сем почетничких радова (*Човек без срца*, *Источно питање* и др.) и радова познијег времена (*Госпођица као селанка*, *Боуџили*, *Душан Силни*) има, као што је познато, и два пбсртна рада, две никакво неигране драме *Хијатрија* и *Трива круна*, и ни једно од ових поменутих дела није штампано и, сигурно, неће скоро ни бити. Најзад, Позориште може потпуности ради дати, још два три пут, и познате драме Г. Драг. Илића (*Јакинга*, *Вукашин*) и може се сетити, ако т. ј. ствар заслужује сећање, да од истог писца има, објављених или којегде растурених по ретким листовима, доцнијих и скорањих радова (*Отмица*, *После милион година*, *Лизварка*, *Женидба Милоша Обилића*), као што се може са више оправдања сетити, (и сетило се пре кратког времена, како чујемо) да међу радовима браће Илића има још ствари које се дају у Позоришту употребити. И овим не мислим на комедије Милутина Илића, него на *Перикалову смрт* и *Питију* од Војислава. Било би интересно чути Војислављене стихове на нашој позорници и видети сценично извођење његових дијалогисаних песама. И не би било ни чудно јер се сличне ствари дају у позориштима. Скоро је давана у Брислу *Октобарска ноћ* од Мисеа, ствар која је још мање за позорницу.

Затим, сем ових писаца, Позориште има да износи, са више система и више потпуности и још са више права а мање бојазни, и дела ових писаца који су још раније почели радити на драми и чији рад у главном спада у познату периоду јаче драмске и у опште песничке продукције. Међу те писце од којих су неки добри а многи цењени, свакако сви интересантни, спада Г. Л. Костић. Сем *Максима Црнојевића* који је стално на репертоару, и *Гордана* која је тек у последње време дата, има, познато је, од истог писца и познати *Пера Секединац*. Од ове најбоље драме Г. Костића начињен је, ми знамо, један страшић баук; у ствари, тај комад је, и ако код полиције као *суњина* означен, ипак мање опасан него, на пример, *Вилем Тел* и управа би, ако не може, као што то чине уредништва политичких новина, да заваља полицију променом наслова и да га назове, на пример, *Томом* или другим каквим *Секединцем*, имала настојати да му надлежним путем поврати потребну певиност коју, у осталом, слични комади без икакве сметње уживају. Јер кад, ни у Аустрији које се више него нас тиче специјично представљање једног српског уставка против једног њеног ћесара, тај комад није *формално* забрањен, неће се вадити ни код нас званично забрањивати. И кад је Министарство Просвете, својим последњим наставним планом, наредило да се у државним гимназијама тај исти комад узима као званичан образац драмског песништва, и тиме га званично признало као безопасна, онда ће јачајно ова надлежна власт Позоришта, на молбу овога, донети решење у истом смислу и допустити и представљање овога комада. Заједно са Г. Костићем, у те писце спада, даље, и Ђ. Јакшић. Ако његове комаде (*Станоје Главаш*, *Јеленка* и ова, тек сад дата, интересавна *Сеоба Срба*) тражимо да се чешће и систематичније дају, бар нам се ту може учинити по вољи; код њих се Позориште не мора бојати да се о литерарно мерило не огреши; бар се они могу више по *ваљаној* садржини него за *невољу* приказивати. Јер ако те драме није писала рука вешта драматичара, писала их је рука правога песника и написала неколико листова праве поезије. И после, Јакшићева су дела данас, по књижарама, постала тако ретка да смо ми само на Позориште упућени кад хоћемо да их познамо. На онда, ту спада и Милан Јовановић. Његова *Краљева Сеја* давана је више пута али последњи пут 1890 године, *Несуђени* само једанпут и то 1889, *Син и Јава* такође само једанпут, али још раније, 1880, и то само први део ове драме. Други део, није ни штампан, ни даван код нас као што није даван ни *Демон* истог писца. И док нам књижевна друштва непрестано пружају путописе овога писца и мисле да тиме чине литерарно одабирање, дотле се Позориште устручава дати његове драме, као да су ове слабије од путописа. И даље, ту спада још један писац којег се не сећамо тако често, ваиме Мита Поповић, од чијих комада (*Крава Престо*, *Стеван последњи бан босански*, *Цар Јован*, *Градина* и *син му Немања*, *Десиот Лазар Бранковић*, *Наши селани*) наше Позориште није још ни један дао. И да пређемо на писце комедија, Позориште ће увек имати интереса да

даје комаде Округићеве. Само, ако су, за празничну публику, најпривлачније *Шокица* и *Сакурица и шубара*, може се вадити још једном дати и његова *Мара Варадинка* која давна није давана, *Грабацијаши* који је само 1876 дат и нарочито *Дојчин Петар* који никако није игран. И са много више права него Округића, Позориште може да да, ако не Змајева *Шарана*, а оно комедије Трифковићеве. Оно је, међутим, пустило да се *Честита* већ четири године не игра, *Школки надзорник* пет година, *Љубавно писмо* седам, *Избирачица* (до ове године) и *Младост Доситија Обрадовића* по десет, *Француско-аруски рат* тринаест, *Пола вина пола воде* (до ове године) седамнаест, *Мила двадесет*, *На барја дин* двадесет и пет година скоро а *Ни брине* и *Мило за драго* да се никако не играју. Што Позориште занемарује овога пријатног писца? Кад су се његова дела допадала на туђим позорницама, што их и наше Позориште чешће и одлучније не даје и не обнавља их, све или већину, сваке или сваке друге, треће године? Кад их наша књижевна друштва износи као углед српских комедија, што се Позориште устручава дати им много мање претензије? Кад, на крају ове групе писаца, не можемо да поменемо симпатичнога Грчића Миленка чији је драмски рад необјављен а можда и изгубљен, поменемо бар познатог Ј. Игњатовића који је такође написао једну, истина вулгарну и рђаву, али за празничну публику вадити згодну комедију *Адам и берберин први људи*, која код нас није давана. А Игњатовић је, знамо, писац који у другој половини овога века заузима у нашој књижевности једно од највећих места. Са тог обзира, Позориште га се може, као и Војислава, сетити.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

Павле Поповић.

Адаман.

Беч, јануара 1899. год.

Са сликарске изложбе у Дому Уметности

(СРПШТАК)

Једна слика из *Швајцарске* («Am Eingange der Schlucht Veveyse bei Vevey», 182. Sturm. I. Беч — Kohlenzeichnung). Слика је углавном рађена. У даљини и у близини видите гола брда, на много места снегом покривена. На и обилатни поток мора ту бити, а снег — свуда. На небу сија јун месец... права змија, планинска идилла!

У две сале, кроз које ћемо сад проћи смештени су само енглески сликари. Њихове су све слике лепе, али ми се не можемо пред сваком задржати, јер би нам то сувише времена однело.

Са шотске обале («Mondschein an der schottischen Küste», 204. G. Str. Ferrier). Видите кршевити крај, на обали «жула светлости» да не би мршари залутали. Све је то месец обасјао, те сура стоње и сура околина Шотске изгледају још мрачнији и суморнији, што је сликару добро испало за руком.

Пажњу привлачи слика *Најутра* („Am Morgen“ 214. H. R. Steez). Савулао је, сунце се рађа, па је заруменео и прозоре на соби доне Енглескиње. А она устала, пришла (управо онако из кревета!) прозору, села крај њега, дигла једном руком завесу и гледа на живот у природи која се буди. Сунце нема да и њу исте идеје обузимају: радује се јемачно и она животу, који за њу младу и леву настаје. Колорит је особито леп, те доукикује онај собни сузрчак.

Спокојство („Zufriedenheit“, 215 — H. Karter). Пошало је већ иње баки по коси, време јој је погурило и нити стас! Претресајући старе усомене свакојаког правца и стила, стара се задурила и у посто: намотана цеве за тлање. На лицу јој миран израз, који указује на спокојну прошлост.

Особито се пак одликује јасним колоритом слика *Вилинско коло* („Feetanz“, 237. Ch. P. Sainton). Слика доста личи на сецесијонску слику.

Колико пак леп распоред боја утиче на слику, дело се види на слици *Доња у вече* („Das Thal am Abend“, 249. B. Evans). У задњем делу слике уздиже се један брег, по врху кога се још светли ваздух од скоро зашлог сунца. Пред нама је пак доља, кроз коју дере мали поточић, а око њега цбуње, бреза, трава, на којој видите и стадо оваца. У дољи је и иначе мрачније, али како се већ и вече спушта, то нам мрка боја изазива представу као да сте у шумарку у дољи, где се и дању, а особито ноћу мата осећа.

Априлски плусак (258. G. S. Ferrier) представља нам право априлско време: преративно, као и све што је априлско.

Тиме смо прошли кроза све сале у којима су слике „клуба акварелиста“. Сад можемо проћи и кроз сале, у којима су изложене оригиналне слике за „Jugend“ рађене, али о њима нећемо ништа разговарати, јер их виђамо у листу самог. Дуже ваља на много и много места зачудићемо се „новој вештини“, јер је често просто атентат на нашу леу уметност — све само симболисање, у којем су сецесијонисте не само далеко дотерали него и — претерали! Али, о овим стварима говорити, није сврха данашњем писму. Хајдемо сад у шптер! Тамо су два одељења: лево — слика Julius von Raucher *Поларна експедиција* и десно — Мајерова збирка слика, ради продаје изложена. Јулијус Рајер био је некада официр у аустр. војсци, али то је напустио и сад се одао уметности. Као официр радио је на Алпима — картографски посао. Посао у снегу омили му и он узне удела у другој немачкој поларној експедицији. Од то доба поста он „поларни човек“. Кад се вратио са треће поларне експедиције, „која му је зајемчила угледно место у пенитивању св. пола“ — напушта он свој посао: иступа из војске и одаје се вештини. „Отишао је у Минхен, где је на Савкарској Академији код Ал. Вагнера, а за тим шест година у Паризу код Воната, Венијамина Констана и Тагећерна радио. Својем негдашњем послу и сад је веран остао: сликао је пределе са св. пола, хтео је то да у боји представи. Многе сликарске изложбе наградише му ове радове и он би признат као уметник. Први његови радови, који су имали да представе Франклинову експедицију били су у Вечу изложени, где је се Рајер из Париза преселио, и његовим су земљацима јасно обележили његов уметнички положај. Слика, која је пак сад на изложби, постала је по наруџбини грофа Вилчека. (Гроф Wilczek био је у овој поларној експедицији, коју нам је тако дело Рајер кичицом представио). Слика представља ово: Трећа поларна експедиција (године 1872.) доврла је са два набродца: „Tegetthoff“ и „Isbjörn“ до Нове Земље („Новаја Земља“ у Св. лед. Океану). У овој експедицији био је и Raucher („Tegetthoff“), а гроф Wilczek је са својим бродом („Isbjörn“) пратио експедицију. На томе острву хтели су да начине малу станицу и они су се дали у посао — сцена, коју слика представља. Један велики чамац, напуњен храном и потребима, на којем је и једно разноретно, да би га лакше северни ветар кретао, натоварили су на велике саонице и вуку на острво — свуда само снег и лед! Особе, које чамац кононцима превлаче — све су чланови експедиције, и данас живи људи (сви јединог Sterneck-а, који на буригету седећи, посматра са Вилчеком овај тежак посао). У даљини се види како се димљ Tegetthoff. Ова се сцена дешава августа 1872. и поларно сунце, по високо над хоризонтом, осветљава кроз облаке својом бледо-црвеном светлошћу и океан и лед и снег и експедицију! Слика је изврсно израђена, и смештена је у засебној, незагретој сали, те је ефекат њен још већи.

Одељак „збирка Морица Мајера“ има око 152 слике старих мајстора, међу којима налазимо неке што су били и на изложби „недесет година аустр. сликарства“ (в. бр. 22. „Искра“ од пр. год.) Ове су слике одређене за продају (3. и 4. фебр. по нов.), и тако ће богата збирка да оде у различите руке. Ту су и стари и нови бечки

сликари, уметници из Немачке, гдекоји Француз, Талијанац, све чувена имена: Achenbach, Danhauser, Defregger, Fendi, Gaugermann, Kaufmann, Pettenkofen и др.

Од многих слика помињем само ове (јер би се иначе ово писмо у бескрајност одужило):

Josef Gisela: *Код картаре*, слика коју свуда срећете; *Пријатељчина посета* — јемачно из обичног грађанског сталежа, јер се све налазе у кујни. Пију каву (а где би пријатељице могле без каве?!), а гошћа чита својој пријатељници неко писмо. Исто је тако дела слика и *Врачара* — појава, са којом се код нас врло често срећете. На слици овим сликама је избор боја врло леп и веран животу, из којег је материјал и цртељ.

L. Moeklenburg (умро): *Млетачка анђаца* („Piazzetta in Venedig“), поћу: Види се једна страна дуждеве палате и стубови — они чувени стубови млетачки. Месец обасјао и палату и трг, па се огледа у мору — улицама млетачким.

И још само две слике!

A. Trentin: *Одалиска* — чедо са далеког Истока, пар и лена Черкескиња, сама у одаји, јемачно очекује Султана.

C. Zewy: *Поверљива дома* („Heimgeliebt“): ко зна какве су мисли својом леу главицу!? Вратила се дома, уморна и душевно и телесно, села на столицу, оборила мало главу, хотећи да избегне болне и пенитивачке погледе забринуте мајке! На погама јој плитке ципеле и црвене чараве, а одело нас наводи на мисао: из којег ли реда ова сиротица долази?! Да ли је није проза живота нагнала на најгори начин зараде хлеба? Ко ће то знати — сликар нам не казује, али слика нам сама по себи ту мисао намеће.

Гер. П. Пиезић.

Доктор Јаков командер Ђудина. — Српске народне песме скупљене и издате неумрлим Вуком задивиле својим лепотама читав образовани свет. Многи туђини, књижевници на гласу, преводиоци на своје језике ово непроцењено благо српске народне књижевности. Међу ове мило нам је убројити и вреднога и неуморнога *Др. Јакова Ђудина* који је управо мајсторски пренео многе наше народне песме из српскога у исто тако звучни италијански језик.

Др. Јаков Ђудина родио се у Св. Филину, убаво ме граду близу Задра, год. 1826. у кући кнежева Борели. Његова је породица пореклом из Травника где су му прадедови били кнежевске крви. Када оно године 1468. Турци освојише Босну, породица Ђудина пресели се, са осам стотина кмета, у Далмацију под окриље млетачкога Лава који признаде породици Ђудине све многобројне заслуге донесене из Босне поносне.

Др. Јаков Ђудина васпитао се у Далмацији и Италији где постаде и доктор философије. После свршених наука доби катедру за језик и књижевност италијанску у трстанској трговачко-научној академији. Ту остаде до августа 1848. год. За то време био је уредник и сарадник разних словенских и италијанских новина.

После тога настани се као јавни бележник у Сиљету. Од то доба неуморно ради на књижевности. Штампано је више од сто дела, међу којима је и историја југословенске књижевности.

Због великих заслуга његових Српска Краљевска Академија и многе друге италијанске, руске, француске и енглеске академије именоваше га дописним чланом. Између многих одликовања истичу се нарочито: златна медаља pro litteris, златна медаља *Дантеове Академије* у Павулу, српски командерски ред *Св. Саве*, пригорски командерски ред *Данила I*, крст српскога реда *Такова* и т. д. Осим овога и драгоцен прстен Рускога Цара.

Др. Ђудина живи у Сиљету радећи жарливо и данас на књижевности и дописујући се са најугледнијим личностима из Србије, Црне Горе, Италије и Француске. Из његова дописивања са *Томасом, де Губернатисом, Барбијеријем, Кардукијем, де Амичисом, Кавалотијем*, из писаних признања *Цара Рускога, Краља Италијанскога* и *Кнеза Црногорскога* видеће се још боље значај заслужнога Др. Јакова Ђудине.

Демир Каница. У оној нашој земљи кроз коју Вардар дере и хита да у море сручи вањаје што их у току своје слуха — живи народ наш, народ српски у јаду големом. — Како је лепа Македонија! Природине лепоте овде су још уочљивије према невољи станов-

ништва. Такву једну ленту представља и *Демир Каница* кроз коју се вије Вардар хучна река, којој *Војислав* овако пева:

Суро, вечито стење гордо се у небо диже,
Над урвинама тавним орли се с облаком боре;
А доле, са страшним шумом, Вардар се пени и стиже,
И пада, кроз уске клинце, у сине Јегејско море.
О вади, о реко сриска! стодећа тако се губе,
И као таласа тону у море вечности тавне....
Аа' твоје бисерне кање камена поднож'ја љубе,
Где својеници стоје народне прошлости славне.
Али ће, ко рајски Феникс, сијнути слобода младе,
И ја ћу стајати ведар, где сада потружен стојим;
И наш ће орао белу широко развити крила
Над урвинама твојим.

Маза (сликао В. А. Бутеро). — *Вилхелм Адолф Бутеро*, француски сликар, рођен је 30. новембра 1827. год. у Ла Рошелу. Као ученик сликара Пикота добио год. 1850. *Велику Римску Награду* (Grand prix de Rome) која га одведе у Италију где ће се одати дубљем проучавању антике и природних лепота. — 1855. г. врати се у Париз са приличним бројем митолошких слика. Са нарочитом љубави бави се В. о жанр-сликарству италијанског карактера у ком испољава исте тежине идеалног схватања које и у својим митолошким сликама.

Карактерни су знаци његових многобројних слика *осећајност* и *елеганција у представљању*. Најпознатији су му радови: *Векусово рођење* (1889. год. у париском Луксембургу); *Наполеон III следа поплаву у Тараскону* (1857.; у марсељском музеју; награђена медаљом I реда); *Аурора* (1880.); *Сумрак* (1882.); *Ноб* и *Алма рагени* (1883.); *Амор победник* (1887.); *Прва тула* (1888.); *Жртва Амору* (1893.). — Исто је тако познат и у приватном сликарству, а нарочито са својих слика у цркви Св. Клотилде и Св. Августина у Паризу. Поред ових исто су му тако цењене и слике: *Богородица са Исусом* и *Св. Јованом* (1875.); *Богородица утешатеља* (1877.; у Луксембургу); *Погреб Св. Цецилије у римским катакомбама*, *Поклонице на Христову гробу* (1891. г.) којој замерају недостатак дубљег религиозног осећања. — Бутеро је познат и као портретиста.

Маза је идила пред којом се у гледаоца нежност буди, јер тако речито износи сестринску љубав у оном нежном, преданом и заносном мазину полуноћу.

Весела возица (сликао Ј. Вјешин). Овај чешки сликар није познат ни западној публици, а у своје народу ужива глас правог уметника. Мотиви за његове слике најчешће су узимати из моравског и словачког живота. *«Весела возица»* његов је новији и познатији рад. На словачке је средине, а оправдава већ раније стечен о мишљење о Вјешиновој кичници.

1. Део дунавског Казана и 2. Теснац у Казану. — Доња клисура најлепши је и највеличанственији део целог тока дунавског. Лепоте и дражи овог стеновитог клинца, који достиже свој врхунац у теснацу «Казану» не могу се описати — њих треба човек сам са собом да види.

Нема толико равнодушног човека, на кога изглед ове клисуре не би учинио дубок утисак, и који се не би дивно величанствености њене романтичне и дивне природе. Ко једном само прође кроз њу, на његове се памети не може утрти слика ове горостасне и страховите лепоте! Утисак је немоћан! Ни једна река у Европи нема да покаже таква места која би се с овом клисуром могла упоређивати!... *Каниц* вели: «Двадесет и један пут провучах Казаном који је од српског Голубиња до Оградине дугачак 30 километара, и сваки пут ме узбуђиваше величанственост њених сценарија тако јако, да од тог дубоког утиска осташе у присенку и најлепше слике крајне Рајне»....

Почињући од Голубиња, Дунав се постепено сужава. Испод села *Плавшице* на утарској обали, стемњалају га *Калиники* стене у великој мери. Зидови ових стена означавају улазак у најужи теснац клисури, у *Казан*. Они се толико приближују, да вам се чини као да се ту стена распукла, као да је растављена снажним ударцима какве титанске секире.

Казан је најдужи и најдубљи део целе дунавске клисури, дугачак 9000 метара. У њему се Дунав стемњава на 150 метара, а дубина му је на појединим местима 70 м; то је у исто доба и највећа речна дубина у Европи.

И хладан изглед ових горостасних стена; и некакво чаробно осветљење и сенке њихове, које у разним облицима падају на површину воде; и рефлекси зракова одбијених од површине, који нам као

у каквом огледалу, показују у дубини ликове ових стена, увећавајући њихову огромност; и дивља музика попушавих таласа, — све вам то ствара необичну слику која вам у великој мери буди осећаје и машту. Човек се чудно осећа у овој Казану, у овој горостасној природи. Осећа се мајмун и немоћан! Осећа неку непотпућеност, неку величанственост у лепоти и огромности њеној....

Адакале. — Ово острво лежи на српском Доњем Дунаву. Име му је турско, а значи Острвски Град. — Њега је некада утврђивао цар Леополд I, а још више Карло VI у чије доба беше једна од најјачих стратегичких позиција на Доњем Дунаву, те његови имаоци могаху у свако доба бити господари дунавског саобраћаја. Последња крвава борба с Турцима била је крајем прошлог века. Трагови те борбе: редути, шанчеви и логорска места још се и данас распознају на врху Алтон брега. Ту беше шатор Лауданов у ком је и цар Јосиф II становао. После Београдског Мира, кад је Оршава прешла у руке Аустрији, Адакале је и даље остало Турцима. Тек у последње доба, после Берлинског уговора 1879. г., турски су становници оставили острво и Адакале је прешло у својину аустријску.

Кад турске дахије, 1804. г., побегосе из Београда у Адакале, буде послан војвода Миленко да им главе донесе. У споразуму са заповедником адакалским, Миленко са својим момцима окопи кућу у којој беху дахије, побије их и главе донесе на Врачар, где је Карађорђе био у логору с војском.

Сироћу Адакала, на српској обали, био је неки мали градић који су Турци називали *«Шисгаб»* а Аустријанци *«Elisabeth-fort»* и који је допуњавао значај адакалског утврђења. Срби су га разорили 1868. године по уговору о предаји градова и данас је на том месту само гомила цигала и камења прорасла травом и маховином.

Опширније о српском Дунаву и његовим лепотама наћи ће читаоци у познатој књизи г. Ср. Ј. Стојковића *«На лепој српском Дунаву»* којом смо се и ми користили.

НАУКА

Рад Српске Краљевске Академије у 1898. год. У минулој академској години Академија и поједини делови њених скупштина су се преко 40 пута да савлађују послове свога делокруга.

Академија природних наука састајала се шест пута да саслуша ових шест расправа из математике, механике, физичне географије и геологије: 1. О вулканској области под Источним Балканом од Ј. М. Жујовића; 2. Прилози хемиској кинетици од Михаила Петровића; 3. Морфолошке и глацијалне штудије о планинама динарског система од Др. Јована Цвијића; 4. Површине речних слинова и дужице река Краљевине Србије, израђене у Географском Заводу Велике Школе под управом Др. Ј. Цвијића; 5. Студија о планини Церу од Саве Урошевића; 6. О инструментима за пртање линија 2-ог степена и т. д. од Ј. Керића. Четврти је рад примљен за «Споменик» а остали за «Глас» С. К. Академије.

Академија филозофских наука имала је четири скупа за себе и један у друштву са Академијом друштвених наука. Она је саслушала и за Глас примљала две расправе г. *Андре Гауриловића*: О склопу Неманине Биографије и Трагови народног песништва у XVI веку. Са задовољством је примљала и рад свога редовног члана г. *В. Јанка* о Хиландарскоме Тивнику, (који је у Споменнику наштампан). Пред овом су Академијом на прегледу још два рада. Удружена са Академијом друштвених наука она се Академија старала о организовању послова за Етнографски Зборник.

Академија друштвених наука имала је пет самосталних скупова на којима је размотрила и за штампу примљала ове списе: 1. Автобиографија протосињела Кирила Цвијетковића, коју је за штампу средио протојереј Д. Руvaraц; 2. Опис два итловања преко Балканског Полуострва француског посланика де Хеа 1621. и 1626. год. од познатог писца; за штампу спремио г. Ј. Н. Томић; 3. Одломци деловног протокола Петра Добрића од г. Миленка Вукићевића; 4. Писма из првог и другог устанка, прибрао Миленко Вукићевић; 5. Наполеон прии и Србија од де Фелиса. Проучавала је, али није могла примити још 2 списа. Пред њом се на разматрању налазе још 3 рукописа. По одлуци ове Академије откупљен је од г. Ристе Ковачића првене Листине патријарха Јована.

У **Лексикографском Одсеку** настављено је бележење и исписивање речи. Од половине септембра прошле године исписано је 27,610 листића. Сада има у томе одсеку 140,027 исписаних листића, што са 48, 127 речи исписаних из Вукова речника чини свега 188,154 листића. У збиркама народних речи, које су одсеку послали поједини скупљачи има око 20,600 речи, — са којима целокупно градиво на Речник новог

књижевног језика српског износи сада на 208,750 листића. — Овај одсек штампа је и расписао нарочито *Поље и уштеда* за купљење рети.

Одбор за *Етнографски Зборник* имао је неколико састанака и примио је 15 збирка.

Одбор *Задужбине Николе Марковића* размотрио је више поднетих му списа. Спис који је заслужио награду, био је већ пре и награђен и штампан. Академија је штампала за прошлу годину седам књига, а сада се довршују у штампи других пет.

Академија размислила је своја издања са 48 разних учених друштава и публикација.

Она поклања своја издања свима средњим и вишим школама у Србији, а на страни на 42 места. —

Академија је у прошлој години издала 15,500 динара државне помоћи, а од продатих књига добила је 1,182-85 дина.

У *Народној Библиотеци* било је на крају 1898. г. 72,755 предмета којима су се у тој години служила 794 лица. Читало се 10,796 књига, а на резерви узето је 5,591 књига.

У *Народном Музеју* настава је била одређивања и описивања предмета ради склапања спискова и њихова подесног намештања ради корисног гледања и проучавања. Нарочито се старање поклањало *Вуковом Музеју*. За штампу се спремају каталози музејских збирка. — Музеј је куповао и на поклон добијао ређих предмета српских и туђих сликара и вајара.

Знатно је умножена *етнографска збирка*. Она ће се као засебно одељење Народног Музеја свестити у кућу коју је држави тестаментом поклонито познати патриота Стевца Михаиловић. —

У прошлој години Академија је изгубила своје редовне чланове: *Светислава Вуловића* и *Милутина Гарашанина*. Од дописних изгубила је: *Петра Матковића* и *Вилежа Гледстона*.

КЊИЖЕВНОСТ

КРИТИКА

Летопис Матице Српске, уређује *Милан Савић*. Књига 186. 1896. свеска друга. У Новом Саду, штампарија српске књижевне браће М. Поповића 1898. 8-на стр. 236.

Последња деценија XIX. века остаће дуго у свежој усмјени код данашње генерације читавог словенског света, пошто те десетине прослављених Словени стогодишњицу рођења три знаменита Словенина, који много урадише на буђењу народне свести код свих Словена у ове.

Литерарни историчи млађег покољења пак имаће вуне руке посла са последњом десетином овога века, пошто ће морати скунити, класификовати и оценити оне књижевне радове, које потеклоше поводом ове три прославе.

И Колар и Шафарик и Палацки створили су једне исте прилике. Велики покрет духова на западу који доби тако јасно обележје у идејама велике француске револуције, дотакну се и Немачке. Идеја равноправности међу свима стаљенима друштвеним, подиже цену најнижим слојевима народним, те се у њима почео назирати извор народне моћи и снаге. Велики притисак од стране Наполеона, пред чијим ногама лежаше скоро сва западна Европа, даде још више изнудити да интелегенција потлачених народа потражи још једина спаса у најнижим слојевима народа. Успавани народ ваљало је пробудити славним успонима из његове сопствене прошлости а из његових уста приредити његове рођене умотворине, те тиме доказати да његова творачка моћ још није усклузла. Тај умни покрет, којему почетке ваља тражити у политичким приликама овога времена, створио је у Немачкој такозвану романтичку школу, којој највише дело беше народност (*Das Volksthum*). Како се пак и у ранијим вековима онака да је Немачка са својим различитим џамама умнога живота по најјаче утицала на чешки народ, то не могамо проћи а да и овом приликом нове идеје не замицају чешком млађом генерацијом. Но не само код Чеха него и код осталих словенских народа прилике тако беху сложене да се ове идеје обертуче примачу. Истину да се онде онде показало и отвор према новим идејама, но представници старих космополитских идеја француске просветне филозофије на брзо малксаше пред овом снажном струјом, чије поглавито обележје беше национализам. И Колар и Шафарик и Палацки навајаше се на прегу романтике, а основне идеје романтизма проклаше се као првен ит и кроз најстручније дело Шафариково *Slovenské Starožitnosti*. Између њих најјаче утицаше на шире слојеве генијални Колар, чија патриотска појесја и панславистички политички програм тако годно пристајаше за душевно расклоњено тадашње генерације. Палацки пак не губивши из очију оне интересе словенске највише делаше на чешкој науци, скупљајући при том око себе вољне раднике око буђења народне свести и подизања просвете. Колико је Колар својим делом *Slávy dějiny* обухватио у машти сви словенска племена, толико је Шафарик својим *Starožitnostima*, капиталним ученим трудом, обухватио прошлост свих Словена, продирући проишлагом погледом до у највећу старину слов. историје. Но знаменити тај човек, којег прилике доведоше у средину нашег народа, задужио је наш народ много, пошто нам је први тачно јаснији пртама насликао политичку и културну историју нашег језика. Имајући то на уму издао је Матица Српска књигу у својем Шафарику, да се из тај начин одужи човеку који је посред Срба у Војводини толико делао и урадио. И

ако је више од три године протекао како је савршена стогодишњица Шафарикова рођења, ипак се за ову споменницу не може рећи да је своју сврху промашила, пошто ће чланци о животу и раду Н. Ј. Шафарика свагда добро доћи нашој образованијој читалачкој класи.

•

На првом месту припошан је чланак „У спомен Павлу Јосифу Шафарику“ од проф. Борџа Магарашевића. Чланак овај прочитао је Магарашевић приликом свечане седнице књиж. одељења Матице Српске, држане у спомен Шафарикове стогодишњице 1. маја 1895. И ако сама природа чланка као свечане беседе не доушта да се живот радника коме је чланак намењен осветли и растумачи до најситнијих детаља, то је ипак требало кратким и маркантним пртама насликати политичке прилике почетком овога века и назначити уроке који створилише немачку романтику, те на тај начин растумачити мисли и тежње оних људи, који много делаше на словенској ренесанси. Магарашевић је ово превидео, те с тога и не истиче нигде од коликог силног утицаја на Шафарика беше његово двогодишње бављење у Јени. Као и на Колара (види његове мемоаре у књизи дра Матије Мурка „*Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der slavischen Romantik*“) тако и на Шафарика беху од утицаја напредне идеје немачког народа, који је живео у задовољству, видећи код Ватерлоа пораз Наполеонов те стварао програм боље будућности, кога ће на брзо свинути с дневног реда кривична реакција.

Прилазећи на Шафариков рад у Новом Саду покушао је Магарашевић да наслика одношај Шафариков према заснивању Српског Летописа. По њему су Летопис засновали Шафарик, Мушички и Магарашевић, а Шафарик је по његову мишљењу све до одласка из Новог Сада остао веран сарадник тога часописа (стр. 910). Но из Шафарикова писма Палацкијем од 18. децембра 1828. до кога Магарашевић не могамо доћи, излази са свим друго. У писму том ипак Шафарик овако: „Летопис српски излази до душе, али тако јадно, да ће на брзо престати. Ја у њему немам удела, нити сам када имао. Што је онде под којим именом назначено, то је Магарашевић сам узео из мојих књига или рукописа, те превео и дотерао.“ Види Dr C. Jireček: P. J. Šafarik mezi Jihoslavy, p. 73). Мишљење Лаврова које Симе Томић у својој радњи о Шафарику на стр. 158 наводи као доказ да је Шафарик учествовао при оснивању Летописа није без основа, но није много ни убедљиво. С друге стране овет не може се потпуно веровати ни горе наведеном писму Шафарикову Палацкијем, пошто се Шафарик у то време већ у велике разочарао у Новом Саду, те се о књижевним и друштвеним српским приликама свагда јетко изражавао. По свој прилици да је Шафарик у толико одржавао везе са Летописом, у којима је доуштао Магарашевићу да његове чланке у преводу и изводу доноси у Летопису.

При прегледу Шафарикова научна рада ваљало је да се Магарашевић пустио у потању оцену појединих радова, пошто ипак ипак саме садржине појединих дела не можемо јасно да видимо установиште референта. По највише важке још обратити је Магарашевић Шафарикову делу „*Serbische Lesekörner*“, пошто му је тачно оцењено вредност и уочио некоје ствари, на којима му само можемо бити захвални.

Чланком дра Каменка Суботића „Које су прилике створиле Шафарикову историју српске књижевности“ није српска литература ништа особитога добила. Расправа она изражена је на брзу руку, те није муло што је писао врло погрешно писао. Из Јиречкове горе поменутог радње дознали смо већ, да су Добровскове радње „*Slavien*“ и „*Slovanka*“ потакнуле Шафарика на обраду словенске литературе. Пошто је др. Суботић по Јиречку препричао како се ембрион словенске литературе постепено развијао, ваљало је да се упустио у детаљну оцену овога Шафарикова посла. Набрајајући глави и издвајањем садржине појединих глава није још то учињено. Ваљало је испитати Шафариков метод при писању словенске литературе од г. 1826. пронаћи узоре којих се држао при писању те радње, а за тим одредити који је од тих узора на њ највише утицао. Учинивши ово ваљало је утврдити колико је самосталнога било у овој радњи Шафариковој, јер неће бити без узрока што се Добровски у писму Конитару од 23. јула 1826 о њему овако изразио: „*Schaffarik ist ein unseliger Abschreiber und Phrasendreschler*“ (H. V. Jirček, Писма Добровскога и Конитара I. стр. 546). Да је писац ово учинио, ја држим да не би онда смело тврдити да Шафарикову литературу од г. 1826. да је у њој изведен један систем, који нам сведочи о индивидуалности њиховој и утицају савременог духа друштва на њега. Само се по себи разликује да је тадашње друштво утицало на њега, али у то доба Шафарик је још учио, још није имао чврсте подлоге, те с тога се највише и поводио за тадашњим ауторитетима: Гречем, Ветковским, Јунгманом и Добровским, понављајући на њих поглавито у питањима која се тичу словенских дијалеката и њихова међусобна одношаја. Колико је Шафарик у ово време брзо напредовао види се и из његова дела „*Über die Abkunft der Slaven*“ из г. 1828. које постаде под утицајем Суровјекова дела: „*Śledzenie początku narodów słowiańskich*“ (Варшава, 1824). У тој радњи држи он Сармате, Тривале и остала трајка и пилрса племена за Словене и изнала безброј смелних етимолошких конјектура, које већ крајем те 1828. године напустила упуцајући се тачније са радњама Нибурином, Вононијем и Гриммом (Jirček, op. cit. 106, 107). О историји југословенске литературе (*Geschichte der Südslavischen Litteratur*), која је доведена до 1832 и штампана тек после смрти Шафарикове 1864—5, говори г. Суботић, цитира на четири стране, по највише излажући садржину појединих глава. Поредивши овај производ Шафариков са оним првим од г. 1876 уочида би се грдна разлика и у самој методи, и у прибављању и раз-

рафинану богате грађе. Тај посао је самосталан посао Шафарикову. Шафарик поуздано ступа на среду са својим позоришима и теоријама, пошто је вредно прикупио и проанализирао онај ситни материјал који му је за тај посао ваљао.

(СВРШИТЕ СЕ)

Цариград

Др. Јован Радоњић.

УМЕТНОСТ

ПОЗОРИШТЕ

Стерија и Трифковић у Народној Позорници — Избирачица и Покондирена Тиква.

Међу комадима што их је Нар. Позориште у последње време изнело из репертоара старијих српских писаца, највећи је број комедија Стеријиних и Трифковићевих. Појава сама по себи природна, јер Стерија и Трифковић одиста заслужују међу првих да буду представљени и следани, али и њихова искључност у репертоару (трагедија Сеоба Србаља и — комедије: Зла жена, Београд некад и сад, Избирачица, Пола вина пола воде, Покондирена тиква, Кир Јања) мало је чудна и у разлозима је, како нам се чини, који тај избор и пажњу не објашњују само укусом позоришта и вредношћу њиховом по и другим ситнијим али значајним приликама, а на које ће стари репертоар у Нар. Позоришту још дуго морати обилно рачунати.

Хитајући да одговори обећању и већ одједном нервозном очекивању критике и... публице, Нар. Позориште морало је у тој великом и новом послу, пре утврђеног програма и при данашњим средствима, посакити се оним што је за овај мах најприступачније и са највише изгледа на успех. — Одвећ сирово и растељиво градиво старог репертоара потребује пре свега већу, често врло брижљиву и танану редакцију. Технички специјни недостаци, веће слободе у речнику, архаизми и граматичке замекерке нису такве да се не би могле поправити без греха о лијетет и без штете по целину и оригиналност штељеног, међутим да успешно извођење на позорници; ако се не мисли путем Срп. Књиж. Задруге, њених критичких надама, предговорница и речника, и ако се те представе дају и за другу публику сем заинтересованих професора и ђака: те су редакције неизбежне. Друга је, данас можда и већа тешкоћа, нарочито старој драми и трагедији у Нар. Позоришту, оскудица добрих редитеља и глумаца. Недостатак је тај истина оштри, али је овде најдрастичнији. Драма ова мање даје а више тражи од позорнице. Њој нису довољни таленти, кој су потребни глумци. У први мах ну је боље са што више пажње и опрезно играти, по раскошно изигравати. Ти се недостаци најбоље илустрјују познатим успешним и најслабијим комада из великих позорницама и — срећнијом судбином комедије Стеријине и Трифковићеве из нашој.

Прилагођенија укусу, с ближим модерним мотивима, дневним интересом својим, комедија Стеријина и Трифковићева срећна је била, да поред искренијег расположења публице излазе у доста углађеној ако и не у потпуно савршеној и последњој форми за позорницу (Стерија). Она је исто тако изашла и достојних представљаца у Н. Позоришту. Одиста, од нове године мало је комада који су са игром глумаца пролази као Зла Жена, Избирачица, Пола вина пола воде или Покондирена Тиква.

Избирачица Трифковићева давана је три пут у петна два месеца. Њена вредност и њена срећа у Нар. Позоришту показују најбоље шта и колико треба видети у успеху оваквих комада, и шта је смисла успешнијег извођења осталих из националног репертоара. Добра техника, углађеност сцене негде до извештачености (т. ч. игра речи у „срдим се...“ и игри карата), радња по себи проста, без комичних ситуација, неколико комичних типова можда и не тако живих и изражених (мање бар не у Стерије), али у мајсторским рукама (т-ђа Тодосићка, г. Н. Станојевић, г. Ручковић). Шала не толико духовита, али допадна, свакодневна: жаргон Штацикић, Тошица, „господин Брањко“, познати добродушни „биргески“ тон, све прилагођено укусу и расположењу публице.

Покондирена тиква (24 фебруара) играна је такође добро. — Предмет је у Стерије замашнији, лица живља, израженија, сцена не толико углађена колико лака, непаћегута, природна, и у углађеној и приступачнијој редакцији и мањим изменама у глумицама, Покондирена Тиква заслужује и срећнију судбину од ове вечери. Г. Тодоровић је био, одиста, сјајан. Сјајотозар Ручковић је и у Стерије, по мало можда и фаталној срећи по главно лице у комаду (Фема), несвако и сувише оригиналан и изражен, нарочито данас за нас, поред блиских и још свежих усвојених и комичних анегдота славено-српства; али он је позорници са г. Тодоровићем одиста повећ сав успех комада.

Стерија и Трифковић освојили су достојно место у репертоару; комедије Избирачица и Покондирена Тиква, као и друге, пролазе су врло добро. Њихова срећа даје неке наде целом српском репертоару, али ми би се никак тим успесима штељивије користили. Оне су за овај мах непознате, нове, и без обзира на вредност, оригиналне, свеже, екзотичне, али у употреби и врло позне, и чешће интересантније у колико остану подупознате: дуже паузе, никад узастопне. Ако је која и срећнија да на позорници добије више по што се очекивало (Избирачица), не треба сувише рачунати на такве

успехе, или их бар не слабити честом употребом. Најзад они су први кораци одлучни; они освајају или убијају поверење публице према целом смеру.

ш.

МУЗИКА

Бетовенова музика за Гетеову трагедију „Егмонт“. С. К. позориште приказало је први пут 23. јан. једно класично дело са оном похвалом достојном пажњом према писцима, као што то чине веће и све светске позорнице: Гетеова трагедија Егмонт приказана је са прикладном и доукупујућом музиком од Бетовена.

Бетовен је већини познат својом камерном музиком и симфонијама као писац чисто инструменталне музике, а мањини као композитор опере или драмске музике.

Први пут покушао је Бетовен да ишме позоришту музику године 1802., дакле у почетку своје друге славније периоде, у доба свог самосталног рада. То беше композиција балета Створење Прометеја. Ускоро затим, године 1803., написао је ораторију Христос на Маслиново Вису, која се одликује ишме театралним по духовним карактером. Ово запали тадашњи директор позоришта „an der Wien“ Шикандер, те замоли Бетовена, да напише какву оперу, која би се први пут приказала у његовом позоришту. Бетовен пристао и започео да ради на опери Александар, али је не доврши, него године 1804. компоује оперу Фиделио; Бетовенова жеља, да нађе какав подесан и симпатичан оперски саже испунио се. Године 1806. приказан је Фиделио први пут у позоришту „an der Wien“, али без икаквог значајнијег успеха; већини се није допао Бетовенова оперска музика. Колико је било стало Бетовену да спасе и очува ово дело, које је он музички веома ценно, види се по томе, што је поред многих измена у појединим сценама чак и увертиру четири пута изнова писао, од којих је по дубини и уметничкој изради најбоља оште позната увертира Елеонора 3. у С. Урок што Бетовен није успео са својим операма приписивали су тадашњи критичари недовољном познавању позоришта и позоришне технике и уједино скренуше Бетовену пажњу, да су места чисто оркестрална богатија и јача од вокалних дјела, од оних које је публика ишме марила да чује у једној опери. Да је мишљење тих критичара после новог неуспешног приказивања Фиделиа Бетовен довео до својо, види се из аутентичног писма, који нам Рихард Вагнер наводи у својим Сабраним списи у поезији из Бетовеновог разговора са једним енглеским музичаром; то место гласи: „Унишћам да нисам никакав композитор опере; бар не волјахм ни једно позориште на свету, за које бих овет радо писао оперу. Али кад бих хтео оперу писати како је ја замишљао, људи би од ње побегли, јер не би у њој напали крије, дујете, терците и све оне остале конвенционалности са којима данас људи нупе оперу. Шта бих ја на место тога учинио, не би ни један човек хтео певати а не би исто тако пристао ни једна публика, — да чује...“ И даље: — „Ја знам врло добро, да паметни људи мисле, да сам без сваке сумње бољи и јачи у композицијама чисто инструменталне музике. Ти људи имају право, јер и они мисле код вокалне музике само на оперу“ и т. д.

Из тих цитата јасно се види, да је Бетовен напустио оперу из простог разлога, што није пристао, да и даље ишме бравуре и одише шаблонске крије у оно време конвенционалног и омиљеног стила тадашњих композиста, нити за наирадиозне и безукусне оперске певаче и певачице, који су уз то још били веома размажени од публице и музичара. Али баш та решеност Бетовенова и истрајност у његовој новом принципну били су од велике користи и значаја у даљем раду а на пољу апсолутне музике. Његове камерне и архивне композиције, симфоније и др., којима се данас цео свет диви, учинише Бетовена најпознатијим и најславнијим музичаром овога века. У исту категорију можемо уврстити и његове увертире за драме Кориолан, Краљ Стеван; од свечаних, Освећење куће опр. 124, и музику за Гетеову трагедију, Егмонт, коју си могли, по форми сматрати и као опромтајну симфонију са позориштем а прелат и добу најбољег и највеличанственијег његова музичког рада.

Бетовенова музика за Гетеову трагедију Егмонт, коју смо чули од оркестра нашег позоришта 26. и. ј., компонована је године 1810. а дели се на Увертиру, музику између чинова, две несме Еларичине, музику за мелодраму и победну симфонију (Finale).

Из ове колекције износио на првом месту увертиру Егмонт, која је рађена у форми Моартове драмске увертире. У целини је строго симетрична, теме су отмене и карактеристичне а обрада појединих мотива духовито је изведена.

Музика између чинова, и за мелодраму одлична по садржини, хармонији и оркестрацији, дивно илустрјује ситуацију појединих сцена и чинова. Као најбољу нијесу ове врсте истичемо број 7: Кларичина смрт.

Трагедија свршана се победном симфонијом, коју је Бетовен огласио у трећем делу увертире, живо и весело у знају, да је потпуно Егмонта народ задовољно слободу.

Песма Кларичина Нека добом лагрим... писана је у форми екзотичној, нанијој, без колоратуре и тешких пасаж, због чега је свуда подједнако јасна и пријатна; смислу текста одговара складна пратња оркестра у којој се нарочито истичу леви риторели. Другу песму Радосна, жалосна... Бетовен је поделио у два дела. Тема првог става је блага сентиментална мелодија, са којом контра-

стира други стая живо и веселог темперамета, потпуно одговарајући осећајима Глариде кад радосна нева: Сретна је душа, кад заминује... Бетовен је такве контрасте у песми, појачане живој променом ритма и темпа често и радо употребљавао.

Глас г-ђе Илијке био је довољан и пријатан, али је она требала већу пажњу да обрати на смисао текста а нарочито на онај у другој песми.

Скерман оркестар С. Б. Позоришта под управом Г. Покорић, извео је Бетовенову Егмонт-музiku нажалом и релативно добро. Ми им искрено симпатизирамо и желимо да по могућству продуже у том правцу.

— на —

РАЗНО

Новости у чешкој књижевности. Чешки романописац Карло В. Раје штампао је нову књигу „Запад“ у којој веома занимљиво и са живом познавањем црта живот старог свештеника у сиромашном селу. Раје је веома симпатична књижевна појава, а сви су му радови протекли дубоким познавањем изабраног предмета. — Чешки књижевни свет спрема се за стогодишњицу чувеног песника Фрање Лади-слава Челаховског рођеног у Стракоњицима. Као претечу прослави штампао је Јан Хојрет биографију и изабране песме Челаховског. Од његових радова највише издвајају дидактичне песме (Raže stolista), епиграми и „Одјек руских песама“. Др. Јарослав Вацек штампао је и 8. свезак свога чувеног дела „Историја чешке књижевности“. — Јан Вагнер који је као професор дуго времена живео у Бугарској а затим путовао по Русији, Немачкој и Америци штампао је у Плазавој Библиотеци (уређује Др. В. Резничек) свој рад „Zámorské kleru“ којим напоси живот америчких Чеха. Вагнер је нарочито познат као публициста, а особито са својих радова у „Нар. листима“ о Русији и руским приликама. — Књижица Ј. Оти у Прагу почела је издавати целокупна дела и српској публици познате приповедачице Каролине Свјетле. — Чешка књижевност изгубила је у месецу јануару и фебруару три своја члана: песника Богуслава Чермака, историчара Др. Ј. Емлера и журналиста Гебл-Ковидлајског. Чермак је био скриптор у правном универзитету; осни песама писао је и књижевне рецензије и неколике бедетристичне радове као: „Браћа Адаман“, „Берта Мишталниова“ и др. Историчар Др. Емлер био је нарочито о чешкој историји. Као научар заузимао је угледан положај у чешкој књижевности.

J. Зд. Р.

*

Српска Академска Задруга у Бечу. Српска универзитетска омладина у Бечу основала је друштво под горњим називом. Друштву је циљ: да негује науку, леву књижевност и вештине — предавањима, расправама, издавањем друштвеног органа и засебних публикација, позоришним представама и издржавањем оних средстава која амо спадају. Поред овога удружење је ставило себи у дужност: да негује друженост приређивањем забави са и без улазице. На претходном скупу изабрала је и друштвена управа којој председава медицинар Лаза Подгоњић.

*

Нове српске музикалије. Издавачки књижица Ериеста Ајхштета у Београду послала нам је на приказ три своја најновија музичка издања. Два су композиције г. Милоша Брожа, наставника за музику у Гимназији Краља Александра I. Прва од њих: „5 кола“ (Диорско, Невестино, Богданово и Мицино коло) уметничка је разрада народних мотива и стаје 1.50 дина; друга је: „Косовска девојка“, салонска мазурка, посвећена Њеном Величанству Краљиви Наталији. Оно је издање украшено и познатом сликом Чермаковом „Косовска девојка“. Стаје 2 дина. — Треће је издање: „Српско поштуру“, за гласовир од Затакоца. Стаје 2 дина. — Сва три издања опређена су врло лепо. — Гледаћемо да о њима и опширније проговоримо.

ЧИТУЉА

† Проф. Илија Вукисевић, књижевник. 4. марта о. г. испустио је, у својој 33. години, нашену душу своју Илија Вукисевић рећи талентоват у српској лепој књижевности. Одужеван у првом реду причама Лазе Лазаревића а исто тако и великим руским приповедачима пошао је по истим стазима, брзо се истакнувши у колу младих српских приповедача својом чедном душом и чистом љубави за лепо и узвишено.

Колико је проф. Илија био ваљан а колико његови радови радо читани — доказ су сви српски књижевни листови из доба његова рада, у којима се Илија често јављао. Неке његове приповетке скуп-

„Нова Искра“ излази 1. и 16. у месецу — Цена: на год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дина; ван Србије год. 10 фор. или 20 дина, у злату. — Претплата и све што се тиче администрације шаље се Нарној Радик. Штампарији, Кнежев Споменик бр. 7

Власник и уредник Р. Ј. Одавић,

љене су у књигу (коју је већ тешко паћи), а остатак још ваља чека угледно издање.

Проф. Илија био је и као човек и као књижевник појава за којом се мора искрено жали. Бог да га прости!

БИБЛИОГРАФИЈА

К Н И Г Е

1. Тасин Дневник. Садна свеска. Београд. Штампано у Српској Краљ. Држ. Штампарији, 1899. — 8-на стр. 89. Цена 0.80 динар дин.

2. Приповетке Радоја М. Домановића: I На млађима свет остаје. Пожаревац. Штампано у штампарији Мих. Бостића, 1899. — Цена 0.80 и. д.

3. Српске народне приповетке. Скупно Атанасије Николкић. На свет издали његови ученици. Београд. Издање Савића и Комизаније, 1899. — 8-на стр. 240. Цена 2 динара или две круне.

4. Друштво за подпомање и васпитање сиротне и напуштене деце. Година деветнаеста. Извештај управе о својој раду у 1898. години. Београд. Штамп. Св. Николића, 1899. год. — В. 8-на стр. 42 (са 7 архитектонских нацрта). Цена?

5. Позив и упутство за купљење речи по народу за речник Српске Краљевске Академије. Београд; штампано у Штампарији Краљевине Србије, 1899. — 16-на стр. 30. — Бесплатно.

6. Г. М. Клајк: Техника картографије (прештампано из „Гатника“). У Београду; штампар. Краљ. Срп. Војног Министарства 1899. — 8-на стр. 38. — Цена?

7. Дижитрије Т. Лекс, архитект: У лету кроз Београд. Поводом покретног штапа о регулацији Малог Калемегдана, (са картом регулације Мал. Калемегдана). Београд. Штамп. Светозара Николића, 1899. — 8-на стр. 24. Цена?

8. Проф. Ст. Јахић, кустос Ж. Јуришић и инспектор О. Бирбах: Јевремовац, ботаничка башта Краљевине Србије у Београду. Семенје, прибрано у „Јевремовцу“ 1898. год., које се нуди у замену ботаничким баштама. — IX година.

Jevremovac, jardin botanique du Royaume de Serbie à Belgrade. Graines, récoltes à „Jevremovac“ en 1898., offertes en échange aux Jardins botaniques. IX année. — Београд; штампарија П. Танасковића, 1898. — 1899. 8-на 45 стр. Цена?

9. Dr. Trnoplesar Budisvoji: Cvijeće i trnje. Stihovi. U Trstu; tiskom i nakladom tiskare Dolens, 1898. Дуга 16-на стр. 111 Цена?

10. L'Imperatrice dei Balcani. Drama in tre atti di Nicolo F. Traduzione dal Serbo di Giovanni Nicolie — Zara - Eurico De Schönfeld-Editore... 1899. Vel. 8-на, стр. 201.

11. О новом начину подизања ливаграда. Јавно научно предавање које је држао у Богословији Паја Т. Тодоровић — Бакович, сепр. Н. Привреде, хон. наставник Пољске привреде. (Отисак из Весника Српске Цркве). — Београд. Електрична штампарија и књиговежица Павловића и Стојановића. 1898. Цена 20 и. д. — 8-на стр. 16.

12. Српске Земљорадничке Задруге. Разговор Срба ратара о Земљорадничким Задругама. Чео и приредило Павле Аришић. Загреб 1898. Штампано у српској штампарији. 8-на, стр. 99. Цена 40 новч. (1 динар).

НАПОМЕНА

Молимо скупљаче своје који до сада не послаше претплату за I четврт, да настану прикупити претплату јер овим бројем прва четврт истиче.

Тако исто молимо све своје уписнике и пријатеље којима смо до сада лист слали а нису претплату положили, да то у најкраћем року учине.

ВЛАСНИШТВО

„НОВЕ ИСКРЕ“

Нарна Радикална Штампарија кн. спом. бр. 35.